

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

IMPLEMENTATION OF EU ENVIRONMENTAL LEGISLATION IN UKRAINE: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES UNDER MARTIAL LAW

Одним із важливих аспектів розвитку України є екологізація її економіки. Ключовим фактором у даному випадку є європейська інтеграція України та можливість впровадження положень екологічного законодавства Європейського Союзу у вітчизняне законодавство. Особливо актуальною імплементація екологічного законодавства ЄС в Україні є під час війни, коли усі ці норми можуть бути спрямовані на забезпечення оптимального розвитку України, її відновлення як в умовах війни, так і після її завершення. Однак, під час війни умови для подальшої імплементації цих положень, яка розпочалась ще у 2014 році з моменту підписання Угоди про асоціацію, є несприятливими, причиною чого є війна та її наслідки. Тому мета статті - проаналізувати основні аспекти імплементації екологічного законодавства ЄС в Україні, визначити можливості та виклики в умовах воєнного стану. Дослідження засноване на аналізі актуальних наукових праць, екологічного законодавства ЄС та вітчизняного екологічного законодавства. Визначено особливості сучасного екологічного законодавства України та підкреслено його проблеми. Зазначено необхідність впровадження норм екологічного законодавства ЄС через недосконалість вітчизняного. Визначено основні положення та нормативно-правові акти екологічного законодавства Європейського Союзу. Розглянуто результати імплементації екологічного законодавства в Україні. Зазначено, що під час воєнного стану умови для його імплементації є недостатніми через появу великої кількості проблем, які потребують негайного вирішення. Окреслено основні виклики, з якими стикається Україна на шляху до впровадження чинних норм екологічного законодавства ЄС в умовах воєнного стану. Визначено, що попри існування викликів та перешкод, є чимало можливостей для успішної імплементації екологічного законодавства ЄС під час війни та у період повоєнного відновлення. Отримані результати свідчать про те, що якщо Україна буде й надалі впроваджувати ці положення, вона отримає низку переваг для успішного відновлення держави та економіки після закінчення війни.

Ключові слова: екологічне законодавство ЄС, екологічна політика ЄС, імплементація, воєнний стан, повосенне відновлення.

One of the important aspects of Ukraine's development is the greening of its economy. The key factor in this case is Ukraine's European integration and the possibility of implementing the provisions of the EU environmental legislation into national legislation. The implementation of EU environmental legislation in Ukraine is particularly relevant during the war, when all these norms can be aimed at ensuring Ukraine's optimal development and its recovery both during and after the war. However, in times of war, the conditions for further implementation of these provisions, which began in 2014 with the signing of the Association Agreement, are unfavourable, due to the war and its consequences. Therefore, the purpose of the article is to analyse the main aspects of the implementation of EU environmental legislation in Ukraine, and to identify opportunities and challenges under martial law. The study is based on the analysis of relevant scientific works, EU environmental legislation and national environmental legislation. The author identifies the peculiarities of the current environmental legislation of Ukraine and highlights its problems. The author notes the need to implement the EU environmental legislation due to the imperfection of the national legislation. The main provisions and regulations of the environmental legislation of the European Union are defined. The results of implementation of environmental legislation in Ukraine are considered. It is noted that during martial law, the conditions for its implementation are insufficient due to the emergence of a large number of problems that require immediate resolution. The author discusses the main challenges faced by Ukraine in the process of adaptation and implementation of the current environmental legislation of the European Union under martial law. Particular attention is paid to identifying the barriers that hinder this process, including limited resources, reduced institutional capacity and the difficulty of ensuring control over compliance with environmental standards in the combat zone. At the same time, the author notes that even in such difficult conditions, there is significant potential for effective implementation of environmental legislation. In particular, it is established that war can become an incentive to intensify reforms in the field of environmental policy, increase attention to renewable resources and introduce the latest technologies in the post-war period. The analysis of the results shows that systematic adherence to the course of harmonisation with European standards will allow Ukraine to gain a number of strategic advantages. These include strengthening state sustainability, integration into European markets, attracting foreign investment, and creating conditions for long-term economic growth. Thus, despite the difficulties encountered during the war, the implementation of EU environmental legislation can become an important element of the country's post-war reconstruction and modernisation.

Key words: EU environmental legislation, EU environmental policy, implementation, martial law, post-war recovery.

УДК 349.6

DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.15-23>

Кваша С.М.¹

д.е.н., професор,
академік Національної академії
аграрних наук,
проректор з науково-педагогічної
роботи та розвитку,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України

Павленко О.М.²

к.е.н., докторант кафедри
глобальної економіки,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України

Kvasha Serhii

National University
of Life and Environmental Sciences
of Ukraine

Pavlenko Oleksiy

National University
of Life and Environmental Sciences
of Ukraine

Постановка проблеми. Наразі Україна офіційно перебуває на шляху європейської інтеграції, що передбачає вдосконалення низки сфер

життя та імплементацію правових норм, щоб забезпечити відповідність вітчизняного законодавства вимогам ЄС. З 2014 року проваджуються

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7448-0543>

² ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-9735-2478>

реформи у судочинстві, реформа для боротьби з корупцією, адміністративна та інші реформи, які можна вважати частиною масштабного євроінтеграційного процесу. Для того, щоб держава стала повноцінним членом Європейського Союзу, вона проходить через складний шлях адаптації законодавства та імплементації окремих правових норм, які є чинними для ЄС. Особливо важливою є імплементація екологічного законодавства, що відіграє роль не лише у підсумку євроінтеграції, але й має забезпечити більш вигідні умови для зовнішньої торгівлі з країнами ЄС. Екологічне законодавство Європейського Союзу багато в чому стосується промисловості, виробників та торгівлі, тому Україна, яка веде активну зовнішню торгівлю з ЄС, обов'язково має запровадити екологічні норми Європейського Союзу. Окрім цього, це має важливе значення для розвитку держави в цілому, оскільки «зелена» економіка, яка формується завдяки імплементації екологічного законодавства ЄС в Україні, відіграє вагомий роль у прогресивних перетвореннях національної економічної системи. Під час повномасштабної війни адаптація українського екологічного законодавства європейським нормам також має допомогти більш ефективно відновлювати державу, відбудувувати її територію та економіку, адже війна особливо нашкодила довкіллю. Тому одним із стратегічних орієнтирів на найближчі роки має стати саме імплементація екологічного законодавства ЄС в Україну.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

До окремих питань розвитку та сучасного стану екологічного законодавства ЄС звертались низка вітчизняних науковців. С. В. Шерстюк у своєму дослідженні розглянула можливості та виклики впровадження в Україні Європейського зеленого курсу [1]. І. Кицюк, Н. Науменко та В. Присяжнюк проаналізували можливості та наслідки впровадження Європейського зеленого курсу для українського бізнесу [2]. У дослідженні С.М. Данилюк проведено аналіз екологічного законодавства України та країн Європейського Союзу [3]. Ю. Лемко дослідила особливості екологічної політики ЄС [4]. У дослідженні А.М. Савченко наведено основні положення імплементації екологічних норм ЄС в законодавство України як елементу сталого екологічного розвитку [5]. Особливості екологічного законодавства України та країн ЄС відображені у працях багатьох вітчизняних науковців. Втім, у дослідженнях не звертається достатньо уваги на можливості та виклики імплементації екологічного законодавства ЄС в Україні, тому ця тема потребує детального розгляду.

Постановка завдання: Мета статті – проаналізувати основні аспекти імплементації екологічного законодавства ЄС в Україні, визначити можливості та виклики в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Сучасне екологічне законодавство України не можна вважати досконалим. Аналізуючи основні його положення, відмітимо, що йому бракує послідовного та системного підходу до контролю екологічних відносин, ефективного вирішення екологічних проблем та належного впровадження екологічних принципів у різні сфери життя суспільства [3]. Чинним є Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища, який визначає правові, економічні та соціальні основи організації охорони навколишнього природного середовища в інтересах нинішнього і майбутніх поколінь. Сучасний стан відносин у галузі охорони, використання і відтворення природних ресурсів не відповідає чинним нормам ЄС, а також є однією з причин погіршення стану природного навколишнього середовища та виникнення екологічних проблем [6]. Тому імплементація норм екологічного законодавства ЄС має допомогти вирішити існуючі проблеми та модернізувати вітчизняне екологічне законодавство.

Сьогодні в ЄС чинними є низка нормативно-правових актів у сфері охорони навколишнього середовища:

- Римський договір 1957 р.: стаття 36 цього договору дозволила державам-членам ЄС право вводити обмеження на імпорту, експорт і транзит у торгівлі на основі екологічної безпеки;

- Єдиний європейський акт 1986 р., який є новим розділом про охорону навколишнього середовища попереднього акту;

- Маастрихтський договір про Європейський Союз 1992 року – у ньому визначено основні екологічні цілі ЄС. Також його було доповнено трьома деклараціями, що стосувались питань екологічної політики: Директива про викиди, Директива про оцінку впливу на навколишнє середовище та Директива про благополуччя тварин;

- Амстердамський договір 1997 р. – він закріпив принцип екологічної орієнтації Європейського Союзу;

- Лісабонський договір 2007 р. – він визначив основні цілі екологічної політики Європейського Союзу.

Також у 1995 році було прийнято Екологічну програму для Європи, яка сформулювала довгострокові пріоритети екологічної політики ЄС. У 2020 році було впроваджено Європейський зелений курс – урядову програму ЄС, яка стала набором політичних ініціатив, мета яких – перетворити Європу на кліматично нейтральний континент до 2050 року. Сьогодні Європейський Союз має ефективну екологічну політику, яка пов'язана з впровадженням значних зусиль на охорону довкілля, сталий розвиток, екологізацію промисловості та економіки в цілому, тим самим відіграє важливу роль у процесі вирішення екологічних

проблем на глобальному рівні. Тому Україна має усі можливості для застосування досвіду ЄС з метою реформування власної екологічної політики. Для цього дуже важливо імплементувати норми екологічного законодавства Європейського Союзу [3].

Відмітимо, що процес імплементації екологічного законодавства ЄС в Україні вже триває. Активна політика екологізації законодавства України у рамках євроінтеграції відбувається починаючи з 2017 року. Відтоді вже було прийнято низку важливих нормативно-правових актів:

- Закон України «Про оцінку впливу на довкілля», у якому враховано вимоги Директиви 2011/92/ЄС про оцінку впливу окремих державних і приватних проектів на довкілля;

- Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку», у якому враховано вимоги Директиви 2001/42/ЄС про оцінку впливу на стан довкілля окремих проектів та програм;

- Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», у якому було визначено основні стратегічні цілі екологічної політики України, враховуючи необхідні вимоги Угоди про асоціацію та ін.

Відповідно, вже зараз відбувається активна модернізація українського екологічного законодавства та приведення чинних правових норм до вимог Європейського Союзу та положень, які відображені у відповідних директивах і угодах. Внаслідок цього прийнято: Основні засади (стратегія) державної екологічної політики на період до 2030 року, Стратегію низьковуглецевого розвитку України до 2050 року, Концепцію реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища в Україні [5].

Крім того, Україна також поступово впроваджує принципи Європейського зеленого курсу. Європейський зелений курс є стратегією зростання ЄС, що була започаткована у 2019 році. Ця стратегія складається з пакету політичних ініціатив, які встановлюють ЄС на шлях зеленого переходу з кінцевою метою досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року. Зелений курс підтримує перетворення ЄС на справедливе та процвітаюче суспільство з сучасною та конкурентоспроможною економікою. Окрім цього, він підкреслює необхідність того, щоб усі сфери політики сприяли боротьбі зі зміною клімату. Стратегія підтримує заходи в різних секторах економіки, включаючи енергетику, транспорт, промисловість, сільське господарство, стійке фінансування тощо. Також Європейський зелений курс передбачає кліматичну нейтральність, покращення стану здоров'я суспільства, запровадження циркулярної економіки, стійкого землеробства, розвиток чистої

промисловості та кліматичну справедливість і чесність [1; 2].

В Україні Європейський зелений курс запроваджується з 2020 року. Передбачається розвиток зеленої економіки, забезпечення сталого розвитку держави та суспільства. Втім, його впровадження поки не є повноцінним. Так само не запроваджуються у повній мірі й інші аспекти екологічного законодавства ЄС. Під час повномасштабної війни їх імплементація частково продовжується. У квітні 2022 року було затверджено «Методику визначення розміру шкоди завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану», основою якої є саме екологічне законодавство ЄС. Ця методика дозволяє врегулювати питання, які пов'язані з визначенням розміру шкоди, яка була завдана землі та ґрунтам у результаті збройної агресії ворога та бойових дій [7].

Окрім цього, було затверджено Порядок ведення Єдиного реєстру стратегічної екологічної оцінки, Порядок створення охоронних зон для збереження біорізноманіття у лісах, Порядок створення охоронних зон для збереження об'єктів Червоної книги України та Порядок здійснення публічного моніторингу земельних відносин та моніторингу ринку земель у його складі, що також підкреслює, що навіть під час воєнного стану імплементація норм екологічного законодавства ЄС продовжується, проте темпи їх впровадження уповільнюються, причиною чого є саме воєнний стан [5].

З огляду на це, відмітимо, що сьогодні імплементація норм екологічного законодавства ЄС в Україні супроводжується багатьма викликами та перешкодами:

- було зруйновано значну частину інфраструктури, а також завдано масштабну екологічну шкоду у результаті бойових дій, через що виникають ризики екологічних катастроф, а загальний стан довкілля є негативним;

- фінансові ресурси спрямовуються на обору та задоволення базових потреб суспільства, через що коштів для подальшого реформування екологічного законодавства не вистачає. Інвестиційна привабливість України для закордонних інвесторів у даному контексті також знижується;

- неможливим є контроль за станом довкілля на тимчасово окупованих територіях, а доступ до зони бойових дій є дуже обмеженим;

- швидкість впровадження екологічних норм ЄС в Україну в цілому є повільною, координація між органами влади, громадськістю та бізнесом є неефективною, що перешкоджає успішній імплементації екологічних норм в Україні в умовах воєнного стану.

Окрім цього, фактично «заморожено» імплементацію Європейського зеленого курсу, оскільки

наразі недостатньо фінансування для повноцінної перебудови економіки та суспільства відповідно до його принципів. Тому сучасний стан адаптації українського екологічного законодавства до норм Європейського Союзу не є досконалим, причиною чого є саме повномасштабна війна. Частково розробляються та впроваджуються нові нормативно-правові акти, однак вони стосуються здебільшого вирішення проблем, які пов'язані з наслідками війни та впливу бойових дій на довкілля.

Разом з тим, існує чимало можливостей імплементації екологічного законодавства ЄС в Україні саме в умовах воєнного стану. Під час війни потреба в екологізації усіх сфер життя суспільства є дуже актуальною. Стосується це як ліквідації негативних наслідків бойових дій, так і розвитку економіки та «зеленої» відбудови України у повоєнний період. Тому наразі необхідно продовжувати впровадження екологічного законодавства ЄС, що допоможе вирішити низку актуальних проблем. У загальному, для України на сьогодні існують такі можливості [8]:

- подальше реформування екологічного законодавства у зв'язку з євроінтеграцією України, тому вдосконалення вітчизняного екологічного законодавства буде продовжуватись [9; 10];

- з метою відновлення держави та інфраструктури будуть впроваджуватись екологічні інновації. Наприклад, є усі можливості для створення «зелених» економічних зон та розвитку органічного сільського господарства;

- за умов подальшої імплементації екологічного законодавства ЄС Україна буде отримувати міжнародну технічну та фінансову підтримку для того, щоб реалізувати необхідні екологічні програми;

- все більш активний розвиток «зеленої» економіки, що поступово буде забезпечувати відновлення держави та її господарства.

Висновки. Таким чином, в умовах воєнного стану темпи імплементації екологічного законодавства Європейського Союзу в Україні дещо уповільнились. Причиною цього є зміна пріоритетів у розвитку держави та необхідність вирішення безпекових проблем, а також забезпечення базових потреб суспільства [10]. Існує низка викликів, які перешкоджають подальшому впровадженню екологічного законодавства ЄС. Тим не менш, навіть за сучасних умов, попри усі проблеми та перешкоди, існують можливості для його подальшої імплементації. Для цього Україні важливо спрямувати реформування екологічного законодавства на власне відновлення та економічний розвиток. Це дозволить одночасно вирішити екологічні та економічні проблеми, а також наблизити державу до отримання статусу члена ЄС.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Шерстюк С. В. Європейський зелений курс: можливості та виклики для України в реалізації кліматичної політики ЄС. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 9. С. 186–188.
2. Кицюк І., Науменко Н., Присяжнюк В. Європейський зелений курс: можливості та наслідки для українського бізнесу. *Економіка та суспільство*. 2023. № 56. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-87>
3. Данилюк С. М. Екологічне законодавство України та ЄС. *Київський часопис права*. 2021. № 4. С. 154–159.
4. Лемко Ю. Особливості екологічної політики ЄС: регіональний вимір. *Вісник Львівського університету*. 2022. № 43. С. 289–294.
5. Савченко А. М. Імплементація екологічних норм ЄС в законодавство України як елемент сталого екологічного розвитку. 2023. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/26234/1/OSM_2023_%D0%A0044-047.pdf (дата звернення: 26.12.2024)
6. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення: 26.12.2024)
7. Ліга 360. Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України «Про затвердження Методики визначення розміру шкоди, завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану». 2022. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/RE37742> (дата звернення: 26.12.2024)
8. Екологія. Право. Людина. Першочергові екологічні реформи для зеленого відновлення України. 2023. URL: <https://epl.org.ua/announces/pershochergovi-ekologichni-reformy-dlya-zelenogo-vidnovlennya-ukrayiny/> (дата звернення: 26.12.2024)
9. Кваша С., Павленко О., Вакуленко В. Наукові засади розвитку зовнішньоекономічної діяльності в контексті міжнародних відносин України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 61. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-6>
10. Кваша С.М., Павленко О.М., Вакуленко В.Л. Розвиток зовнішньоекономічної діяльності аграрного сектору економіки України в умовах воєнного стану. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Економічні науки*. 2024. № 2 (74). С. 40–45. DOI: <https://doi.org/10.32689/2523-4536/74-5>

REFERENCES

1. Sherstiuk S. V. (2024). Yevropeyskyi zelenyi kurs: mozhlyvosti ta vyklyky dlia Ukrainy v realizatsii klimatychnoi polityky YeS [European Green Deal: Opportunities and Challenges for Ukraine in Implementing the EU Climate Policy]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal – Legal scientific electronic journal*. vol. 9, pp. 186–188.
2. Kytsiuk I., Naumenko N., Prysiazhniuk V. (2023). Yevropeyskyi zelenyi kurs: mozhlyvosti ta naslidky dlia

ukrainskoho biznesu [The European green deal: opportunities and consequences for ukrainian business]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and society*, vol. 56. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-87>

3. Danyliuk, S. M. (2021). Ekolohichne zakonodavstvo Ukrainy ta YeS [Environmental legislation in Ukraine and the EU]. *Kyivskyi chasopys prava – Kyiv Journal of Law*, no. 4, pp. 154–159.

4. Lemko, Yu. (2022). Osoblyvosti ekolohichnoi polityky YeS: rehionalnyi vymir [Peculiarities of EU environmental policy: the regional dimension]. *Visnyk Lvivskoho universytetu – Bulletin of Lviv University*, no. 43, pp. 289–294.

5. Savchenko A.M. (2023). Implementatsiia ekolohichnykh norm YeS v zakonodavstvo Ukrainy yak element staloho ekolohichnoho rozvytku [Implementation of EU environmental standards into Ukrainian legislation as an element of sustainable environmental development]. Available at: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/26234/1/OSM_2023_%D0%A0044-047.pdf (accessed: 26 December 2024)

6. Verkhovna Rada Ukrainy (1991). Zakon Ukrainy «Pro okhoronu navkolyshnoho pryrodnoho seredovyscha» [The Law of Ukraine 'On Environmental Protection']. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (accessed: 26 December 2024)

7. Liga 360 (2022). Nakaz Ministerstva zakhystu dovykillia ta pryrodnykh resursiv Ukrainy «Pro zatverdzhennia Metodyky vyznachennia rozmiru shkody, zavdanoi zemli, gruntam vnaslidok nadzvychainykh sytuatsii ta/abo zbroinoi ahresii ta boiovykh dii pid chas dii voiennoho stanu» [Order of the Ministry of Environ-

mental Protection and Natural Resources of Ukraine 'On Approval of the Methodology for Determining the Amount of Damage Caused to Land and Soils as a Result of Emergency Situations and/or Armed Aggression and Hostilities during Martial Law]. Available at: <https://ips.ligazakon.net/document/RE37742> (accessed: 26 December 2024)

8. Ekolohiia. Pravo. Liudyna (2023). Pershocherhovi ekolohichni reformy dlia zelenoho vidnovlennia Ukrainy [Priority environmental reforms for Ukraines green recovery]. Available at: <https://epl.org.ua/announces/pershochergovi-ekologichni-reformy-dlya-zelenogo-vidnovlennya-ukrayiny/> (accessed: 26 December 2024).

9. Kvasha S., Pavlenko O., Vakulenko V. (2024). Naukovi zasady rozvitku zovnishjoekonomichnoi diialnosti v konteksti mizhnarodnih vidnosin Ukraini v umovah voennogo stanu [Scientific principles of development of foreign economic activity in the context of international relations of Ukraine under martial law]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and society*, vol. 61. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-6>

10. Kvasha S. M. (2024) Rozvitok zovnishjoekonomichnoi diialnosti agrarnogo sektoru ekonomiki Ukraini v umovah voennogo stanu. [Development of foreign economic activity of the agrarian sector of the Ukrainian economy under martial law]. *Naukovi pratsi Mizhregionalnoi Akademii upravlinnya personalom. Ekonomichni nauki – Scientific works of the Interregional Academy of Personnel Management. Economic sciences*, no. 2 (74), pp. 40–45. DOI: <https://doi.org/10.32689/2523-4536/74-5>